

קיים ליה בדרכה מיניה

[א] שלושה אופנים דפטור קלב"מ ומקורותם

דין קם ליה בדרכה מיניה שפוטרי מי שכבר חייב מיתה בב"ד מחיובי תשלומין הבאים מאותה המעשה המחייבתו מיתה, מקורו במשנה (כתובות לו:): "כל המתחייב בנפשו אין משלם ממון שנאמר ואם לא יהיה אסון ענוש יענשו". וכן למדנו (ב"ק לד:): המדליק גדישו של חבירו בשבת אינו משלם, וכן החובל חבירו בשבת והמכה אביו ואמו פטור מתשלומין (ב"ק פז.).

ומי שעבר ועשה מעשה המחייבתו מלקות ותשלומין, נחלקו ר"מ ורבנן אם לוקה ומשלם (מכות ג:), "מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זון, ונמצאו זוממין – לוקין ומשלמין, שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין, דברי ר' מאיר; וחכ"א: כל המשלם אינו לוקה". ובביאור המשנה כתוב בסוגיא, "בשלמא לרבנן אכדי רשעתו כתיב, משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות".

ומי שעבר ועשה מעשה המחייבתו מיתה ומלקות חייב מיתה ופטור ממלקות, וביאר התוס' שגם זה לומדים מ"כדי רשעתו", וז"ל התוס' (לו: ד"ה וחדא במיתה ומלקות), "ורבנן מלקות וממון ומיתה ומלקות תרוייהו נפקי מכדי רשעתו דמשמע אם נתחייב בהדי מלקות מיתה או ממון משום רשעה אחת אתה מחייבו. ואע"ג דסמיך ליה ארבעים יכנו לא יוסיף, מ"מ אין לנו לומר דילקה ולא ימות כמו שלוקה ואינו משלם דאתגורי איתגור כדפריך בהנשרפים (סנהדרין דף פא.). ואע"ג דגבי ממון ומלקות אמרינן דנדון בממון אפילו ממונא קולא, התם משום דחס רחמנא אנחבל".

הרי התוס' ס"ל שדורשים מ"כדי רשעתו" שב"ד עונשים עונש אחד למעשה אחד, ומפשטות הקרא ללקות ולפטור מעונש אחר, ומטעם סברא דאתגורי איתגור להמית ולפטור ממלקות. ויוצא מהקרא ביחד עם הסברא שתמיד נענש בעונש החמור.

והרא"ש חולק, וס"ל שלומדים כל פרשת קלב"מ, כל שלושה הפטורים, משילוב המקורות כדי רשעתו ואם לא יהי אסון. וז"ל הרא"ש

(מובאים דבריו בשמ"ק לז.), "ובזה נ"ל לתרץ כולה שמעתין, דאיברא ודאי דאי לא הוה כתיב קרא דלא יהיה אסון לא הוה מפקינן מקרא דכדי רשעתו אלא מלקות וממון, דוקא משום דלא חמיר איסוריה דתפסת מועט תפסת. מיהו לבתר דכתיב ולא יהיה אסון גלי לן דכדי רשעתו בכל מידי מיירי וכדאמרינן משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות."

וכן מבואר בהמשך דברי הרא"ש בסיכומו לסוגיא, "קצרו של דבר, תלמודא אתא למימר דמבינייהו דהני תרי קראי שמעינן טעמא דקלב"מ, ואין העונש גורם ולא האיסור גורם, אלא דאין לחייב משום שתי רשעיות כלל וקלב"מ וכדכתיב כדי רשעתו. והשתא ניחא דלא מצינן למילף רשע רשע, דהא אי לא הוה כתיב כדי רשעתו לא הוה שמעינן כל חייבי מיתות דהוה אמרינן דסיף דוקא וכדכתיבנא. וניחא נמי דברישי החובל משני ההוא מכדי רשעתו נפקא דהא לבתר דכתיב לא יהיה אסון קרא דכדי רשעתו מיירי בכל מידי וכדכתיבנא. כנ"ל."

הרי שהרא"ש ס"ל בהדיא שהדין של פטור ממון במי שעשה מעשה המחייב מיתה היא הרחבת דין קלב"ם שנלמד מכדי רשעתו, וגילוי תוקף דין קלב"מ. והתוס' חולקים על דבריו, וס"ל שחז"ל למדו פטור עונש הקל מכדי רשעתו רק לגבי חיוב מלקות, ולמדו פטור תשלומי ממון במי שחייב מיתה מ"ולא יהיה אסון".

חיליה של הרא"ש, שהצביע לה בהדיא, שלאור דבריו מתישבים סוגיות הסותרות בענין. עי' ב"ק (פג:) "דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרת, לא תשקול מיניה ממון ותקטליה. האי מכדי רשעתו נפקא, רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו שתי רשעיות..." ולכאורה סותרת משנתינו (לו:) וביאור הסוגיא (לז.) "ולא יהיה אסון ענוש יענש וכו'. והא מהכא נפקא? מהתם נפקא: בכדי רשעתו – משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות! חדא במיתה וממון, וחדא במלקות וממון".

התוס' (לז.) ד"ה חדא במלקות וממון) דחקו בע"כ באומרם, "...תימה דברישי החובל (ב"ק דף פג:) פריך הא מיבעי ליה קרא דלא תקחו כופר דלא תשקול מיניה ממוןא ותקטליה ומשני ההוא מכדי רשעתו נפקא הוה ליה למימר ההוא מלא יהיה אסון נפקא דכדי רשעתו אתא למלקות וממון וי"ל דהתם טעי כי היכי דטעי הכא מעיקרא לומר דמכדי רשעתו נפקא מיתה וממון [והא דלא פריך האי במלקות וממון כתיב לא חש להקשות

משום דהוי מצי לשנויי מלא יהיה אסון נפקא]. אי נמי לסימנא בעלמא נקטיה התם".

והרי אליבא דרא"ש הסוגיות עולות כפתור ופרח, שלומדים דין קלב"מ בכל אנפיה, כולל שמיתה פוטרת תשלומי ממון, משילוב הפסוקים בכדי רשעתו ולא יהיה אסון; והרחבת דרשת בכדי רשעתו ע"י דרשת ולא יהיה אסון. ומבואר מה שמביאים ב' הפסוקים כמקורות לפטור תשלומי ממון למי שמחויב מיתה, שהרי "ולא יהיה אסון" מרחיב המקור העקרוני ב"כדי רשעתו".

גם מחידושי הרשב"א משמע ד"ל כהרא"ש, שהפסוקים מרחיבים אחד את השני. וז"ל הרשב"א בחידושיו (לז): שדן על במקור של רבנן לדין קלב"מ לגבי מיתה ומלקות, וז"ל, "אבל לרבנן מסתברא דמיתה ומלקות לא צריך קרא דהשתא מלקות וממון לא מחייב, מלקות ומיתה לא כ"ש, ואי משום דחמיר איסוריה הא אשמעינן מיתה וממון דאע"ג דחמיר איסוריה לא מיחייב תרתי".

שונה גישתו של הרשב"א בחידושים מגישתו של תוס', שהרשב"א סובר דלא בעינן קרא לפטור להמחויב מיתה ומלקות, שלומדים הסברא דקלב"מ מ"כדי רשעתו", ולומדים מ"ואם לא יהיה אסון" דסברת כדי רשעתו, שאינו נענש פעמים, נאמר אצל איסורים חמורים, שכן לומדים ממה ששייך אצל מיתה וממון. מאידך, תוס' ס"ל שלומדים מ"כדי רשעתו" שאין לוקים ביחד עם עוד עונש בשום פנים, ומטעם הסברא שאין להרויח ממה שמוסיף לחטוא, תמיד סביר להעניש בעונש החמור.

מתוך תשובות הרשב"א מצינו כתוב כדברי התוס' בתשובה א' וכדברי הרא"ש בתשובה הסמוכה לה, וז"ל (שו"ת הרשב"א ה:יח), ומה ששאלת: מילתיה דרב הבא במחתרת, ונטל כלים ויצא פטור, ואנהרת עיינין מההיא דמסכת סנהדרין. מן התימה הוא להיות גנב זה קונה כלי של בעל הבית מפני שאם הרגו דפטור עליו (בימי הסנהדרין). ומאי קא מדמי לההיא דגונב כיס בשבת, קשיא, דהתם ב"ד קא מחייבי ליה מיתה על מלאכת שבת ולא מצי לחיובי ממון דרחמנא אמר "כדי רשעתו, משום רשעה אחת אתה מחייבו וכו'". והא דמחתרת לא דמיא להא, דאין בדבר חיוב מיתה ב"ד כלל, אלא ממון לחודיה.

תשובה: לא משום כדי רשעתו, פטרי ליה לההוא דגונב כיס, אלא משום דכתיב: ולא יהיה אסון, וכדתנן בפ' אלו נעורות (דף לו ע"ב): הבא על בתו, ועל בת בתו וכו', אין להם קנס, משום דמתחייב בנפשו, שמיתתן

מיתת ב"ד. וכל המתחייב בנפשו, אין משלם ממון, שנאמר: ולא יהיה אסון. ואמרינן עלה בגמרא (לז). והא מהכא נפקא? מהתם נפקא: כדי רשעתו, משום רשעה אחת וכו'. חדא במיתה וממון, וחדא במיתה ומלקות. ומולא יהיה אסון דרשינן אפי' חייבי מיתה בשוגג ודבר אחר שהוא פטור. וטעמא דמילתא, דכל דאפשר לבא לידי מיתה, פטרו הכתוב מממון. ... דהרי המזיק ממון חבירו, חייב לשלם. ואפ"ה כל דאפשר דיתחייב בנפשו, פטור מן החשלומין. מאי טעמא? בדמי קננהו, ולא חשבינן ליה כמזיק ממון חבירו, אלא כמזיק ממון עצמו. ...

[ב] עקירת חיוב ממון אם דומה בכל דיני קלב"מ

ומדברי הרשב"א בתשובה הנ"ל שעמד במהלך של התוס', יש לרדת לעומק המחלוקת הנ"ל וגם להבין נפק"מ בין השיטות. הרי מבאר שם שלומדים מ"ולא יהי' אסון" שהחיוב תשלומין נעקר לגמרי ואין חיוב מן התורה לשלם בכלל. וז"ל בסוף התשובה, שמדמה דין ולא יהי' אסון לפטור תשלומי היזק למי שבא במחירת והיזק כלי הבעל בכניסתו, "...אלמא, כל דאפשר דאתו לידי מיתה, פטור מממון. וכיון שכן, מה לי אם נטל כלים מחבירו, ואיתנהו, ומה לי שבר כליו של חבירו. דהרי המזיק ממון חבירו, חייב לשלם ואפ"ה כל דאפשר דיתחייב בנפשו, פטור מן החשלומין. מאי טעמא? בדמי קננהו, ולא חשבינן ליה כמזיק ממון חבירו, אלא כמזיק ממון עצמו. הלכך, אפילו נטל כלים נמי, בדמי קננהו ודידיה נינהו. וה"ט דמאן דסבר בפ' בן סורר (דף עב). דההיא דרב אפילו בשנטל. אלא מיהו אסיקנא התם, דדוקא שבר אבל איתנהו לא. ואפשר דזו מדבריהם, כדי שלא יהא אדם חוטא נשכר, ליטול ממון חבירו, ויאכל וחדי. אבל מד"ת פטור מכולם, דבדמי קננהו".

וברור מדבריו בתשובה שמחלק בין פטור ולא יהי' אסון ופטור כדי רשעתו, ודווקא מה שהתיר עצמו למיתה פוטרו מלשלם. ומשמע מדבריו שמי שפטור מלשלם מטעם כדי רשעתו, ביאורו, שהתורה לא חייבו לשלם או לא חייבו הב"ד להוציאו ממנו, אבל חיוב ממון יש בעולם. ולכאורה הרא"ש חולק על חילוק זה, שהרי הכל נלמד ממקור אחד, ומה שחיוב מיתה פוטרו מחיובי תשלומין הרי היא הרחבת הדין של קלב"מ וכדי רשעתו, וא"כ למה לא יהיה חייב מעיקר הדין לשלם.

וכן מצאנו שנחלקו הראשונים בהדיא בדין זה אם מה שלומדים מ"ולא יהיה אסון" לפוטרו מי שמחויב מיתה מתשלומין, אם גדר הדין

לעקור חיוב תשלומין שלו לגמרי עד שאינו חייב אפילו בדיני שמים לשלם, ואם שונה דין זה מגדרי פטור כדי רשעתו.

ע"י במס' ב"מ (צא.), שרבא מבאר דין של הברייתא ללמדנו שאעפ"י שפטור מלשלם מדין קלב"מ עדין חייב לשלם לצאת ידי דיני שמים. אמנם שאב"י סובר שהברייתא לא מתיחס לחיוב זה בכלל אלא מביא דברי ר"מ, וגם רב פפא חולק וסובר שהברייתא מלמדנו דין בקשר למה שצריכים בעידנא בפרשה של קלב"מ, לעומת דבריהם, רבא סובר שמחדש לנו שעדין יש חיוב בדינו שמים לשלם מה שקלב"מ פוטרו מדיני בנ"א. וז"ל הסוגיא, "תנו רבנן: החוסם את הפרה ודש בה לוקה, ומשלם ארבעה קבין לפרה, ושלשה קבין לחמור. והא אינו לוקה ומת, ואינו לוקה ומשלם! אמר אב"י: הא מני, רבי מאיר היא, דאמר לוקה ומשלם. רבא אמר: אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו. רב פפא אמר: משעת משיכה איחייב לה במזונותיה, ומילקא לא לקי עד שעת חסימו." וז"ל רש"י בפירושו לדברי רבא, "רבא אמר אתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו ונתן לה טלה באתנן, אתנן הוא, ואסור לקרבן, דאתנן סתמא כתיב (דברים כג), לא שנא אמו ולא שנא פנויה, ואף על גב דאי תבעה ליה בדינא קמן תן לי אתנני לא מחייבין ליה, דהא קם ליה בדרכה מיניה, כי יהביה ניהלה – אתנן הוא, אלמא: אפילו במקום מיתה נמי רמו תשלומין עליה, אלא שאין כח לענשו בשתים, אבל ידי שמים לא יצא עד שישלם, דאי לא רמו תשלומין עליה, כי יהביה ניהלה מי הוה אתנן, מתנה בעלמא הוא דיהיב לה, וגבי חוסם נמי, תשלומין רמו עליה, אלא שאין כח בבית דין לענשו שתים, וכיון דרמו תשלומין עליה לא יצא ידי חובתו עד שישלם. אי נמי: אי תפיס לא מפקינן מיניה, כך שמעתי מפי מורי הזקן, ויש דוגמתו בבבא קמא בפרק מרובה (ע, ב) ושם מפורש יותר, והביא לי מורי ראייה על זה."

הרי לומדים מלשונו של רש"י דאליבא דרבא לא משנה אם פטורו מלשלם מדין קלב"מ דחיוב מיתה שלומדים מ"ולא יהי' אסון" ובין אם פטורו מלשלם מדין קלב"מ דחיוב מלקות, בין כה וכה, פטורו נובע ממה שאין לב"ד הכח לחייב שני העונשים אבל אינו יוצא חיובו מדין שמים עד שישלם, כלומר שמעיקר הדיו חיובו לשלם עומד. ואם תפס הנחבל לא מוציאין מידו. וכן היינו מסיקים אליבא דרא"ש.

ברם רבינו דוד (מו"ד בחי' הר"ן למס' סנהדרין, דף עב.) פירש שמה שדין אתנן חל על הבהמה שישלם לאמו אעפ"י שחייב מיתה בעידנא

שמחייב עצמו לשלם אתננה, היינו מטעם שיש לו חיוב מדיני תורה לקיים דיבורו. ובוזה שונה דין אתנן משאר חיובי תשלומין, שמעשיו (כגון מעשה היזק) גרמו לו. ושוב כתב בהדיא שבשאר חיובי תשלומין, שאותה המעשה מחייב מיתה ותשלומין, כגון הבא במחותרת ושחט גדי בשעה שגונב מביתו של הבעל, הרי מה שהתיר עצמו למיתה שבא במחותרת דומה למי שהתיר עצמו למיתה ע"י התראה ועדים, שאינו חייב בתשלומין לנחבל בכלל.

וז"ל הרבינו דוד, "ותירץ ה"ר דוד ז"ל דלא דמי, דהתם גבי אתנן צריך האדם לעמוד בדבורו אעפ"י שלא יתחייב מן הדין, אבל כאן (במס' סנהדרין עב. שרבא החזיר לגנב הכשבה שגנב ממנו במחותרת) אחר שקני הני דיכרי בדמיהו לפי סברתו של רב נמצא גנבה זו קנויה לגמרי ביד הגנבים ולא נתנה להשבוך, וכך הוא עובר אם הוא מחזיר כמי שאינו מחזיר שאחר שקנאה אם החזיר מתנה בעלמא הוא דקא יהיב. וגם אינו צריך למחילה של בעל הממון לפי שקנאם בדמו, ולפיכך לא היה לו שום תועלת לגנב בחזרתו אם היה הדין כרב ורבא מדרך חסידות החמיר על עצמו כרב: אלו דבריו וצ"ע."

הרי ברור שרבינו דוד מחלק אפילו לדברי רבא בין החוסס פי פרה שאולה בשעת מלאכתה שחייב לשלם לצאת ידי חיוב מדיני שמים ובין הבא במחותרת והבא על בתו, שמדין תורה נעקר חיובו לגמרי. וברור שרבינו דוד חולק על רש"י ורא"ש, וס"ל דחיוב מיתה פוטרו לגמרי מלשלם אם לא חייב עצמו בדיבורו או כיו"ב. ומתוך קיצור לשונו ניתן ליאמר שגם הוא מחלק בין חיוב מיתה לחיוב מלקות, שחידוש הוא ליפטר מלשלם לגמרי, אפי' בדיני שמים, ומנין לחדש שכדי רשעתו פוטרו לגמרי אפילו מדיני שמים.

[ג] יסוד דין ולא יהיה אסון:

האם מיתה פוטרת או עוקרת חיוב ממון

הרי ראינו שנחלקו רש"י ורשב"א ורבינו דוד בביאור הסוגיא הנ"ל אי חיובו של הבא על אמו לשלם האתנן למרות שמחויב מיתה בעידנא – אם מזה יש ללמוד יסוד דין דקלב"מ דלא יהיה אסון, שחיוב מיתה פוטר חיוב תשלומין אבל נשאר חיוב בידי שמים, או שהוא היוצא מן הכלל, מכיון שחייב עצמו ובדרך כלל חיוב מיתה עוקר החיוב לגמרי.

אמנם משמע מלשון סוגיין (לג:) שחיוב מיתה פוטר ואינו עוקר לגמרי, וז"ל הגמרא: "איהו (גנב ששחט בהמה הנגנבה בשבת) לאו דלא מיחייב (תשלומי ד' וה') אלא משום דקלב"מ (פטור מלשלם)". ואיך יפרנס רבינו דוד לשון סוגיין?

ביאור הדברים: דנו להבין שיטת ר"מ הסובר לוקה ומשלם, ומוקמינן לדעה א' בסוגיא שמשנתינו כר"מ, ומה שלמדנו שהבא על אחותו חייב קנס, היינו בנוסף לחיוב מלקות ואין כאן שום סתירה בין משנתינו והמשנה בריש פ"ג דמכות "אלו הן הלוקין הבא על אחותו וכו'". ולדעת ר"מ לא חלקו בין מת ומשלם ובין לוקה ומשלם ממה שלמדנו בברייתא שגנב ומכר בשבת או גנב ומכר לע"ז, שר"מ סובר שימות ומשלם.

ובשקלא וטריא דסוגיא, דנו אם אפשר לקיים הדין בגנב שמינה שליח לשחט השה גנב, ומכיון שיש שליחות לטביחה ומכירה, חייב הגנב תשלומי ד' וה'. אלא שהסוגיא העלה שקשה לומר שהשליח יתחייב על מה שהמשלח אינו מתחייב. וע"ז ענתה "איהו (אילו היה הגנב שוחט הבהמה בעצמו וחייב סקילה מטעם חילול שבת) לאו דלא מיחייב (תשלומי ד' וה') אלא משום דקלב"מ", היינו שבאמת חייב הגנב לשלם ד' וה' אפילו על שחיטת שבת, אלא שפטור מדין קלב"מ. א"כ משמע שאין החיוב מיתה עוקרת החיוב תשלומין לגמרי, ו"מספיק" חיוב הגנב כדי שמעשה השליח שלו יחייבו לשלם. ולכאורה קשה לדברי רבינו דוד וסיעתו, שפשטות לשון הסוגיא שחיוב מיתה אינה עוקרת חיוב תשלומין.

איברא, שנאמר אליבא דר"מ, ברם משמעו שגם לגבי חיוב ממון ומיתה, חיוב ממון חל וחיוב מיתה פוטר, אבל אינו מונע מחיוב לחול.

אמנם עיין בשמ"ק מה שמביא מתלמידי הרי"ף, וז"ל: "עביד איהו לא מיחייב. אין לפ' דס"ד דמר זוטרא דלא מיחייב כלל ואפילו לצאת ידי שמים ומשני לאו משום דלא מיחייב וכו' פירוש דלא מיפטר לגמרי דלצאת ידי שמים מיהא חייב דלא מיפטר אלא משום דקלב"מ וכדאמרינן גבי אתנן אסרה תורה וכדכתיבנא לעיל, דהא ודאי ליתא, חדא דאם כן הוה ליה לשנויי בקוצר דהרי הוה חייב לצאת ידי שמים, ועוד דבשלמא בממון איכא למימר דחייב לצאת ידי שמים דמי פטרו מחיובא דחבריה אלא דב"ד לא נחתי לנכסיה וכדכתיבנא לעיל דקלב"מ, אבל קנסא דהא קניס ליה רחמנא מאיזה טעם נאמר שיתחייב לצאת ידי שמים? דיו במאי דקניס ליה רחמנא דמקטיל. והלכך ודאי מר זוטרא הכי נמי קאמר: דלא מיחייב כלל כיון דהוי קנסא, ומשני דאה"נ דאינו חייב כלל ואפילו לצאת ידי שמים

ומכל מקום מיהו הרי חיובא רמי עליה אלא משום דקלב"מ פטרינן. וכיון שכן כל היכא דליכא למימר קלב"מ הדרא חיובא עליה, דהיינו היכא דהויא על ידי שליח. וכן כתוב התוספות ז"ל. ואפשר שזהו שכתב רש"י ז"ל עביד איהו לא מיחייב. קנס דהא מיקטל. וכן כתוב בפירושי רש"י ז"ל כתיבת יד המדוייקים. ועוד כתב ז"ל לאו משום דלא מיחייב הוא. דחיובא רמיא עליה, אלא משום דקלב"מ. ע"כ, ודוק ותשכח."

אלמא שסובר שדווקא חיוב קנס אינה נעקרת ע"י פטור דקלב"מ, וחיוב ממון כן נעקר ממה שלמדנו אצל דין אתנן, אבל דיוקים בלשון הסוגיא שמשמע שחיוב מיתה עוקרת חיוב ממון. וסתירת מסקנא זו מדין אתנן דחה אותו לחדש שחיוב קנס שונה מחיוב ממוני. ולרבינו דוד וסיעתו הסוברים שאין ללמוד מדין אתנן שחיוב מיתה פוטר ואינו עוקר, ואינו רואה שום סתירה בין הסוגיות, ודאי שיסיקו כנ"ל שדין ולא יהי' אסון עוקר חיוב ממון.

[ד] ביאור דברי הגר"ח

מה שבארנו בדברי התוס', כבר מבואר בהדיא באריכות בחי' הגר"ח על הש"ס (סטנסיל, לה.), וז"ל, "ונ"ל דהנה באמת איכא נ"מ בין חייבי מלקות וממון לחייבי מיתה וממון, דחייבי מיתה הוי גזה"כ דאם אסון יהיה לא יענש והוי גזה"כ דמיתה פוטרת ממון, משא"כ בחייבי מלקות הוי הדרשא דאין אתה מחייבו משום שתי רשעיות, וא"כ תרווייהו פטרי אהדדי מלקות מממון וממון ממלקות, אלא דלא ידעינן באיזה עונש נתחייב, וע"ז בא הקרא דארבעים יכנו לחייבו מלקות, אבל אה"נ דהגזה"כ הוי דלא נחייבו משום ב' רשעיות ושניהם פוטרים זא"ז, והיכא דמוכרחים אנו לחייבו ממון אה"נ דפטור ממלקות, משא"כ במיתה וממון".

ומתוך ראיותיו יש לברר שבאמת נחלקו הראשונים ביסוד הנ"ל:

(1) העלה הגר"ח שלאור היסוד יש לתרץ קושיית התוס', למה רבא ורבי יוחנן לא דורשים רשע רשע ללמדנו דין פטור ממון ומיתה מדין פטור ממון ומלקות. ונשתדל לבאר כוונת הגר"ח, מאחר שהתוס' כבר תירצו קושייתם באופן אחר.

ביאור קושיית התוס' (כתובות לה.), שהרי למדנו בסוגיא (לה.) "אלא כי אתא רבין אמר: חייבי מיתות שוגגין כולי עלמא לא פליגי דפטורין (כדבי חזקי' שדרשו מהיקש מכה בהמה ומכה אדם להקיש פטור ממון לפטור מיתה וכשם שאין מחלקים בין שוגג ומזיד לדין חיוב ממון כן אין

לחלק בין שוגג ומזיד בדין חיוב מיתה), כי פליגי, בחייבי מלקות שוגגין ודבר אחר (אם אומרים קלב"מ בחיוב מלקות שוגגין וחיוב ממון), רבי יוחנן אמר: חייב, חייבי מיתות איתקוש, חייבי מלקות לא איתקוש; ריש לקיש אמר: פטור, בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקות כחייבי מיתות. היכן ריבתה תורה? אמר אביי: אתיא רשע רשע, רבא אמר: אתיא מכה מכה. ומשמע דרבי יוחנן וגם רבא לא דורשים ג"ש (במדבר לה: לא) "וְלֹא־תִקְחוּ כֶפֶר לְנַפְשׁ רֵצַח אֲשֶׁר־הוּא רֵשַׁע לְמוֹת פְּיֻמוֹת יוֹמֵת" והפסוק (דברים כה, ב) "וְהָיָה אִם־בֶּן הַכּוֹת הִרְשָׁע וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהִכְהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעוֹ בְּמִסְפָּר". ושואלים התוס', הלא סתמא דש"ס כן דורש רשע רשע בכמה מקומות, כגון ללמדנו דין שאין עדים זוממין נענשים עד שיגמר הדין על פיהן בין בחיוב מיתה ובין חיוב מלקות, וללמדנו שמחזירין הדין לזכות ולא לחובה בדיני מלקות דומה לדיני נפשות וכן לפטור סומא מחיובי מיתה ומלקות. שוב הקשה, למה בעינן דרשת "כדי רשעתו" לפטור חיוב תשלומי ממון ממי שמחויב מלקות מאותה המעשה, ולמה לא דורשים רשע רשע לפטור המחויב מלקות ממה שפטור המחויב מיתה? וע"ז תירצו התוס' (ד"ה רבא אמר מכה מכה), "וי"ל דרבא ור' יוחנן אית להו בכ"מ גז"ש דרשע רשע בדבר שהוא בגוף המלקות אבל הכא לענין פטור ממון שהוא עם המלקות וכן לקמן, לא ילפינן רשע רשע, וטעמא משום דקרא מוכח דרשע כתיב לענין מלקות והיה אם בן הכות הרשע. והא דדריש מכה מכה משום דמכה גבי תשלומין כתיב שנאמר מכה בהמה ישלמנה, ואביי אית ליה גזרה שוה דרשע רשע בכ"מ וסוגיא דלקמן כרבא ודלא כאביי, ואביי מוקי קרא במיתה ומלקות כר"מ דלמלקות וממון לא צריך קרא דאתיא רשע רשע... "וביאר תוס' הרא"ש, "אבל הכא לא הוי בגוף המלקות אלא בממון שעמו. והא לא הוי ג"ש למחצה, דקרא מוכח הכי דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע, אבל מכה מכה גבי תשלומין כתיב..."

הנה הרא"ש כפי שמובאים דבריו בשמ"ק (לה. ד"ה רבא אמר) מישב קושיית התוס', דרבי יוחנן ורבא, כל אחד דרש כשיטתו אבל קושיית סתמא דסוגיית הש"ס במקומה עומדת וז"ל, "ובדוחק יש לתרץ דהיא סתמא דתלמודא דפ"ק דמכות דלא כר"י. ומיהו אכתי קשה מסתמא דתלמודא דלקמן, דאמרינן "הא מהתם נפקא מהכא נפקא כדי רשעתו רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו ב' רשעיות", ומסיק חדא במיתה וממון וחדא במלקות וממון. והשתא קשה מסתמא דתלמודא אסתמא דתלמודא, דאמאי אצטריך קרא למלקות וממון, לילף ממיתה וממון מרשע

רשע". ולאחר עוד אריכות מכאן שוב "ובר מן יין יש לי לומר דשמעתין לא קשיא כלל, דמעיקרא כתיב מכה נפש בהמה ישלמנה נפש וגו', וכתיב בתריה ואיש כי יתן מום בעמיתו, ושוב כתיב היקישא אחרינא בתריה מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת. וקשה, דמאחר דאקשינהו קרא מעיקרא מכה נפש בהמה וגו' ואיש כי יתן וגו' ללמדך דחייבי מלקיות שוגגין וד"א פטור וכדקאמר רבה, למה ליה לאקשינהו עוד... זו היא סברת ר"י דאתיא היקשא בתרא ללמדך דלא תליף מהיקשא קמא למפטר שוגג בחייבי מלקיות. ולהכי לא דריש נמי רשע רשע להכי, דקא אתא קרא ואפקיה להדיא מג"ש. והשתא ניחא נמי שמעתא דלקמן דמצריכין חד קרא למיתה וממון וחד למלקות וממון משום, דכיון דגלי לן היקשא דמכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת דלא נעביד היקשא קמא למפטר חייבי מלקיות וד"א, ולא נילף רשע רשע. מעתה אף לענין מזיד לא נילף נמי רשע רשע, דכיון דלענין פטור ממון דעמיה הרי גלה לנו הכתוב דלא נילף רשע רשע. ואיכא נמי למימר דדילמא מ"ה גלי לן קרא בהיקשא דלא נעביד היקשא קמא לגבי חייבי מלקיות, משום דאפילו מזיד נמי לא אמרינן ביה קלב"מ. הלכך להכי אצטריך קרא להדיא למלקות וממון. ושמעתא דלקמן אתיא כר' יוחנן."

הרי יוצא לנו שני דרכים בישוב סתירת סתמא דסוגיות למה לא דורשים רשע רשע ללמדנו מקלב"מ דמיתה וממון לחדש קלב"מ אצל מלקות וממון. (א) שאמנם מצד הדינים והפרשיות אפשר ללמוד אחד מן השני, אבל ג"ש דרשע רשע מוגבל להלכות השייכות לגוף חיוב מלקות ולא למה שפוטרים חיוב ממון. (ב) שהתורה חידשה לנו שלא להקיש הפרשיות של חיוב ממון וחיוב מיתה ולא ללמוד קלב"מ של חיוב מלקות מקלב"מ של חיוב מיתה.

וניתן ליאמר, שאם קלב"מ דמיתה הרי הוא הרחבת הדין דקלב"מ במקומות אחרים, צריכים לומר שמה שאין לומדים הדינים בג"ש רשע רשע הוא משום שאין ג"ש זה שייך ללימוד סוגיין, שאין סוגיין מגוף חיובי מלקות. אבל אם הפרשיות שונות כדברי הרבינו דוד וכמה מבעלי התוס' וכמה שביאר הגר"ח, מבואר מה שהציע הרא"ש (שלא לשיטתו שהרי בהדיא כתב שנראה לו אחרת) שגילה לנו הכתוב בהיקש מכה מכה שפרשת חיוב מיתה ופרשת חיוב מלקות שונות, ומבואר יפה כנ"ל שחיוב מיתה גופו עוקר כל עונש אחר מגברא הניתן ליהרג משא"כ מלקות, שמה שאין ב"ד מעניש פעמים על אותו החטא פוטר הנענש מחיוב ממון.

(2) ראיתו השניה של הגר"ח, ממה שע"י יסודו לחלק בין ממון ומיתה ובין ממון ומלקות מישב קושייתו על ר"ת, (לב. בסוף תוס' ד"ה רב אשי), שר"ת סובר שבעינין שתתקיים הזמה לכל אחד שהתכוין להזיקו, ולאור זה ביאר שיטת רבא שעדים שהזימו עדים שכבר העידו שזינתה אשה והוזמו גם העדים השניים, הרי רצו העדים הזוממין השניים להרוג העדים הראשונים כדין עדים זוממין שהעידו שזינתה אשה, וגם רצו להפסיד הבעל תשלומי כתובה ע"י עדותן. ולכן סובר רבא שאין אומרים קלב"מ ומחייבים ממון ונפשות. וביאר רבא שאין אומרים כאן קלב"מ משום שמשלמים ממון לזה ונהרגין לזה.

ונחלקו הראשונים בדבר, שרש"י סובר שכונתו של רבא לומר שבכל דין קלב"מ אם החיובים נובעים מב' בנ"א, חיוב מיתתו אינו פוטר מחיוב ממון, ורב אשי (כתובות ל:) חולק וסובר שזר שאכל תרומה משלו וקרע שיראין של חברו פטור מלשלם עבור השיראין. והר"י בביאור דברי רש"י סו' שנחלקו רב אשי ורבא רק באופן שיש ב' מעשים, אבל במעשה אחד, כמו הדליק גדישו של חברו בשבת חיוב מיתה פוטר חיוב ממון לכו"ע.

ברם ר"ת סובר שלא נחלקו רבא ורב אשי, ובכל מקרה ומקרה הנ"ל אומרים בהם קלב"מ לפטור חיוב תשלומי ממון, חוץ מדין עדים זוממין, ומיוחד פ' עדים זוממין שבעינין לקיים דין כאשר זמם אצל כל אחד ואחד. וביאר ר"ת שזה דין מיוחד בפרשת הזמה, ולכן דוחה דין פטור תשלומין של פרשת קלב"מ.

והקשה הגר"ח, הלא דברי ר"ת מופרכים מסוגיא ברורה (לב.) שמצא מקור לדברי עולא שסובר שכל היכא שחייב ממון ומלקות, ממונא משלם ומלקי לא לקי, מפרשת עדים זוממין. ולר"ת הלא הדברים קשים לפרנסם, שלשיטתו אצל עדים זוממין אם אומרים קלב"מ היינו דווקא כשיש לקיים הזמה ע"י מלקות וגם ע"י ממון ואז שייך לומר קלב"מ וגם שייך להביא ראיה לעולא שמשלמים ממון ולא מלקות. אבל מצביע הגר"ח שמדובר בסוגין בעדים זוממין שחיובן ללקות משום שעברו על לא תענה ברעך ולא כקיום בדין הזמה, ולכן מה שמשלמים היינו לא מדיני קלב"מ לבד אלא משום שבעינין לקיים דין הזמה ומטעם קלב"מ פטור ממלקות. וא"כ אין כאן ראיה בכלל לדברי עולא שסובר שלקין ולא משלמים בכל דין קלב"מ דמלקות וממון, שאינם באים לקיים כאשר זמם.

ובע"כ סובר הגר"ח שסובר ר"ת שיש לחלק בין מיתה וממון ובין מלקות וממון, ומה שחידש דבעינין לקיים דין הזמה נאמר דווקא במי

שמחויב מיתה וממון ודין לא יהי' אסון מלמדנו שמיתה עוקרת דין תשלומי ממון לגמרי ואין כאן קיום הזמה בכלל, ולכן במיתה וממון שבאים שניהם מדין הזמה כנ"ל שהזימו עדים שהזימו עדים שהעידו שאשה זינתה, חייבים במיתה ובממון שאל"כ לא היו מקיימים דיני הזמה. אמנם בדין עדים זוממים שחייבים מלקות וממון ופטורים מהעונש הקל ביותר מדין כדי רשעתו, שאין לב"ד לחייב שני עונשים, והעונש שמקבל, ואינו עוקר את העונש האחר, אלא שעונש אחד עומד במקום שניהם ולכן פטור מאחד מהם, הרי מקיימים דין הזמה על ידי העונש היותר חמור. ואפילו אם עונש אחד מטעם לא תענה ואחד מדין כאשר זמם, בע"כ מקיימים דין כאשר זמם ע"י מה שיצא לפועל למעשה.

וכמו שברור שלר"ת דבעינן לומר ששני דינים נפרדים בדין קלב"מ, גם ברור שלרש"י ולר"י אין הכרח בכלל לחדש שדין קלב"מ אצל מיתה וממון שונה מדין קלב"מ אצל ממון ומלקות, שהרי סובר שהסוגיות חלוקות, ורוב סובר דבעינן ממון לזה ומיתה לקיים כאשר זמם אצל כל יחיד ויחיד, ורב אשי חולק, ולכן יש לדמות דין "ממון משלם ומילקי לא לקי" אצל ממון ומלקות לכל דין קלב"מ בכל הלכה ובכל מקרה. ושוב רואים שחידושו של הגר"ח נחלקו בו הראשונים.

[ה] הסברים של דין קלב"מ

לכאורה נחלקו הראשונים הנ"ל בביאורם לדין קלב"מ לאור שיטותם הנ"ל, שבע"כ נחלקו בפירוש ה"צריכותא" בסוגיא (לז). שמבאר למה בעינן ב' מקורות לדין קלב"מ, אחד "ולא יהי' אסון" למיתה וממון ועוד אחד "כדי רשעתו למלקות וממון". והסוגיא מצדיקה ב' מקורות, שלולא מקור לדין מלקות וממון היינו אומרים שדין קלב"מ נאמר בחיוב מיתה בלבד ולא כשאין עונש כ"כ חמור כמיתה. ואילו היינו לומדים דין קלב"מ אצל מלקות וממון בלבד היינו אומרים שלא נאמר הדין קלב"מ אלא כשלא חמיר האיסור. וממילא צריכים דין קלב"מ דמלקות וממון שעונש לא כ"כ חמור גם פוטר עונש ממון ובעינן דין קלב"מ דמיתה וממון ללמדנו שאפילו עבירה לא כ"כ חמורה מספיקה לה לצרף עונשה עם עבירה אחרת.

והנה אם נאמר שדין מיתה וממון הוא הרחבת דין מלקות וממון, פירושו של הצריכותא שטעינו בתחילה בהבנת דין קלב"מ ועכשיו מה שיש עוד מקור מלמדנו הסבר. אמנם אם הם שני דינים נפרדים כתוס'

וכרשב"א וכגר"ח מסקנת הסוגיא שכן תפסנו הסבר הדינים באופן נכון בתחילה ובאמת אין ללמוד ממנו הרחבת דין לקלב"מ אחר ובעינינו עוד מקור לדין חדש שלומדים מולא יהיה אסון.

הרי רש"י בפירושו לסוגין והרא"ש (מו"ד בשמ"ק) מבארים דבה"א העלו שאם היינו לומדים דין קלב"מ אצל מיתה וממון בלבד היינו סוברים דדווקא כשהדין נותן לאבד הנשמה יש לפטור מחיוב ממון. ובלשון רש"י (לו. ד"ה משום דאיכא איבוד נשמה), "יש כאן עונש חמור ודיו בכך אם ענשתו לאבד נשמה ליהרג." וכשלומדים שהדין נותן שגם חיוב מלקות פוטר חיוב ממון, וכן אילו היינו לומדים דין קלב"מ אצל מלקות שפוטר חיוב ממון היינו חושבים שדווקא עבירה שלא כ"כ חמורה דיו לו עונש מלקות לעבירות השונות ושוב לומדים ממה שגם באיסור חמור המחייב מיתה, מה שנענש על עבירה אחד דיו לו על עבירה הפחותה. וכן מוכרח לומר דאליבא דרא"ש שחיוב קלב"מ מורחב ע"י דין ולא יהיה אסון והכל דין אחד ופרשה אחת ויסודו שדיו עונש חמור אחד. (וכן ביאר הגר' אלחנן וואסערמאן, אלא ששוב חקר אם זה מכיון שדיו עונש חמור אחד או שעונש חמור אחד כולל עונש שיותר קל.)

ברם אליבא דראשונים שסוברים שחידשה הסוגיא שיש עוד דין נוסף לפרשה קלב"מ, שכן מחדש לנו ולא יהיה אסון, צריכים לבאר שמה שלומדים ממה שמלקות פוטר ממון, ה"ה שחומר העונש וחומר העבירה דיו לפטור חיוב ממון ג"כ, אבל מי שחייב מיתה, מה שפטור מחיוב ממון אינו משום שכבר נענש מספיק אלא שלא שייך לגבות ממון ממי שחייב כבר לאבד נשמתו. וכאילו מאחר שהתורה גזרה על מיתתו שוב לא דנה בו ולא התחשב בו לחייבו ממון, וזה חלק מעונשו מיתה.

ולאור זה מבואר יפה לענ"ד ביאורו של הגר"ח ששונה פטור ולא יהיה אסון שעוקר החיוב, לעומת קלב"מ דבכדי רשעתו, שדינו שאין על הב"ד לחייב שני עונשים.

[נ] איסור כרת אם פוטרו מחיוב מלקות כבר נחלקו אמוראי הירו' ביסוד דין ולא יהי' אסון

תנא דמשנתינו בריש פרקן שסובר שהמאנס אחותו משלם קנס אעפ"י שעשה מעשה המחייב כרת, חולק על רבי נחוניא בן הקנה הסובר שחיוב כרת פוטרו מתשלומי ממון. ונחלקו רבא ואב"י בביאור מקורו של דינו של רבי נחוניא בן הקנה. אב"י סובר שמקור הדין שחיוב מיתה פוטר

מחיוב תשלומים לומדים מ"ולא יהיה אסון ענוש יענש", דהיינו אם האשה ההרה שנגפה לא מתה חייבים לשלם דמי וולדות ומשמע שאם מתה האשה פטור מלשלם. ושוב מסביר, שלומדים מלשונו של יעקב אבינו שלא ישלח בנימין למצרים שמא "וקראהו אסון בדרך" (בראשית מב:לח), ומזה דרש שכמו שאסון בידי אדם פוטר מתשלומין גם אסון בידי שמים פוטר. ורבא חולק וסובר דרבי נחוניא השוה דין חיוב מיתה בידי אדם לחיוב כרת ממה שהקב"ה כבר שווה שני העונשים כשהזהיר שאם הב"ד לא ימית מי שהקריב בנו למולך "והכרתי אותו" (ויקרא כ:ה). והגרר"ע (שו"ת אחיעזר א:כא) הצביע שכבר דן הירושלמי (מגילה א:ו) בזה והניחו כאיבעיא דלא איפשיטא, "ר' יודה בר פזי אמר מכות וקרת מה אמרין בה אלו."

ולכאורה תלויה דין חיוב מלקות במי שכבר היה חייב כרת על ב' המהלכים שיוצא מדברי הראשונים. הרי אליבא לרא"ש שכל דיני קלב"מ דין אחד ומאחר שלמדו שמיתה פוטרת מלקות הקל הרחיבו הדין מ"ולא יהיה אסון" ללמדנו שמיתה פוטרת חיוב ממון ג"כ, א"כ כשלומדים שאותו הדין ד"ולא יהיה אסון" שייך ג"כ אצל חיוב כרת, לכאורה שוב מרחיבים היסוד של קלב"מ לכלול חיוב כרת ושוב לומדים שגם כרת ניתן לה תוקף לפטור מחיוב מלקות כמו שפוטר מחיוב ממון. ברם אליבא לתוס' ולרשב"א שדין ולא יהיה אסון דין אחר מדין קלב"מ וכדפירש הגר"ח, ושונה שחיוב מיתה עוקר החיוב ממון לגמרי משא"כ אצל חיוב מלקות שמקור הפטור מכדי רשעתו, מנין לנו לומר שממה שחיוב כרת ג"כ עוקר חיוב ממון שכן לומדים מדין ולא יהיה אסון, מנין לנו שחיוב כרת עוקר חיוב מלקות בכלל.

ולכאורה אליבא דרבא שלומד דינו של רבי נחוניא בן הקנה ממש"כ "והכרתי, אמרה תורה כרת שלי כמיתה שלכם מה מיתה שלכם פטור מן התשלומין אף כרת שלי פטור מן התשלומין", חיוב כרת פוטר כל מה שחיוב מיתה פוטר, ואפי' מלקות.

ולאור הנ"ל מסולקת קושיית ההפלאה שהקשה על מה שנאמר בסוגיא מאי איכא בין אביי לרבא, דהוה מצוי למימר דאיכא בינייהו אם כרת פוטר מלקות. וז"ל, "הוי מצ"ל דאיכא בינייהו כרת ומלקות דמצריך הש"ס לקמן דף ל"ז תרי קראי למיתה וממון ומיתה ומלקות, א"כ לאביי דיליף אסון מאסון דכתיב גבי תשלומין, לכאורה ליכא למיליף מיניה מיתה בידי שמים ומלקות או כרת ומלקות, אבל לרבא דיליף מכרת שלי כמיתה

שלכם אין חילוק כלל, וא"כ בכל חייבי כריתות דאית בהו מלקות איכא
בינייהו אי לקי או לא."

הרי לפי מה שבארנו שדיון זה אם כרת פוטרת מלקות לדברי רבי
נחוניא בן הקנה תלוי על גדר דין פטור ממון מטעם מיתה אם הוא הרחבת
דין כדי רשעתו או הוספה חדשה ושונה, א"כ אינו מוכרח לומר שתלוי על
מקור הדין אם יהי' אסון או והכרתי, שבין כה וכה יש לומר כב' הצדדים
הנ"ל.